

Istraživanje o radu na crno

Istraživanje Grupe SELECTIO u suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca

Zagreb, siječanj 2006.

Sadržaj

1. Ciljevi istraživanja3
2. Tko je sudjelovao?3
3. Percepcija razmjera rada na crno4
4. Uzroci rada na crno8
5. Stavovi o radu na crno	10
6. Mjere suzbijanja rada na crno	13

1. Ciljevi istraživanja

Tim tvrtke Selectio d.o.o. za upravljanje ljudskim resursima (www.selectio.hr), u suradnji s portalom MojPosao, centralnim mjestom hrvatskog tržišta rada (www.MojPosao.net) i s Hrvatskom udrugom poslodavaca (HUP) ispitaio je stavove javnosti o jednom od gorućih problema hrvatskog gospodarstva – sivoj ekonomiji, poglavito radu na crno.

Cilj istraživanja nije bio utvrditi razmjere sive ekonomije u Hrvatskoj. U fokusu interesa je konkretno iskustvo, mišljenje i stavovi osoba koje su iz prve ruke iskusile posljedice sive ekonomije. Istraživanje uključuje dvije perspektive istog problema, uz posloprimce ispitani su i stavovi poslodavaca.

59% posloprimaca i 43% poslodavaca koji su sudjelovali u istraživanju ima iskustvo rada na crno

2. Tko je sudjelovao?

Sudionici istraživanja bili su posjetitelji portala MojPosao koji su dali pristanak za sudjelovanje u istraživanjima (za posloprimce) i poslodavci koji su u zadnje dvije godine bili korisnici portala MojPosao. Poziv na sudjelovanje u istraživanju poslan je na e-mail adrese odabranih sudionika.

Uzorak od 525 posloprimaca činili su uglavnom mlađi i obrazovaniji ispitanici. 60% sudionika mlađe je od 30 godina, a polovica ima završen fakultet, akademiju ili poslijediplomski studij. U uzorku je gotovo dvostruko više žena nego muškaraca. Stanovnici Zagreba i Zagrebačke županije zastupljeni su u većem postotku od stanovnika drugih županija.

Uzorak od 291 poslodavca čine nešto stariji sudionici – 36% sudionika mlađe je od 30 godina. Broj muškaraca i žena u uzorku je podjednak. Najzastupljenije djelatnosti tvrtki poslodavaca u uzorku su trgovina (18%), ICT industrija (13%) i građevina (11%). 65% poslodavaca predstavnici su malih tvrtki ili institucija do 19 zaposlenika. Gotovo 90% tvrtki u privatnom je vlasništvu; 67% u hrvatskom, a 19% u stranom privatnom vlasništvu.

Sudionike istraživanja pitali smo da li su sami bili/jesu uključeni u neki od oblika rada na crno.

59% posloprimaca koji su sudjelovali u istraživanju **bilo je uključeno u barem jedan oblik neslužbenog gospodarstva**. Od onih koji su imali iskustva u sivoj ekonomiji neki sudionici navode veći broj aktivnosti u kojima su sudjelovali. Tako **33%** posloprimaca **neprijavljeno radi prekovremeno**, **23%** ih honorarno radi **poslove u "fušu"**, a jednaki postotak posloprimaca **prijavljen je na "minimalac"**. **Neprijavljeno radi 16%** posloprimaca.

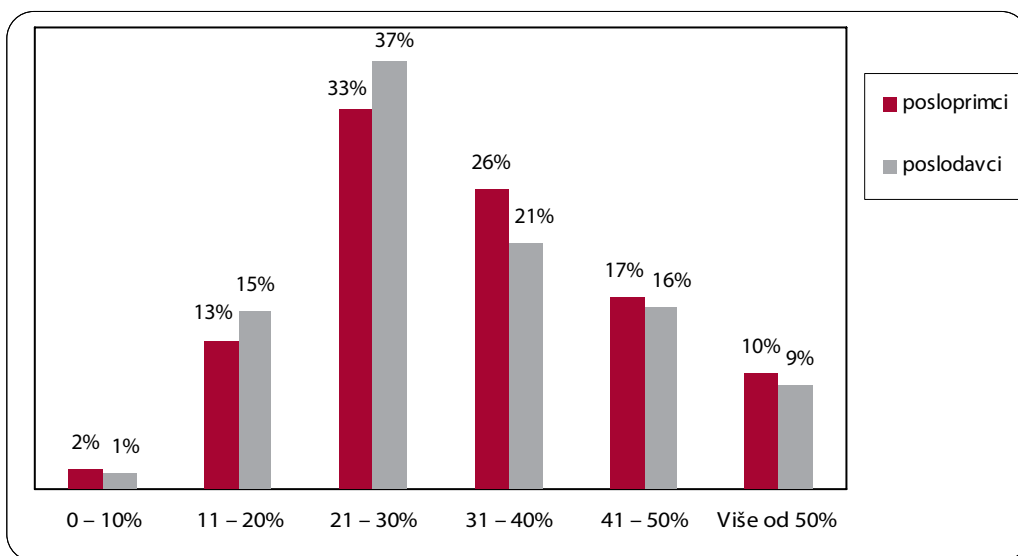
Odgovori poslodavaca donekle su podudarni. **43%** ispitanih poslodavaca izjavljuje da su bili uključeni u barem jedan oblik rada na crno. Od oblika neslužbenog gospodarstva najčešće se spominje neregistrirani prekovremeni rad (**22%**), poslovi u "fušu" (**21%**) i prijava radnika na minimalac (**20%**).

3. Percepcija razmjera rada na crno

Percepcija udjela rada na crno u hrvatskom gospodarstvu ispitana je kroz procjenu udjela plaća koje se isplaćuju nezakonito, bez plaćanja doprinosa i poreza. Od ispitanika, posloprimaca i poslodavaca, traženo je da pokušaju procijeniti koliko se u prosjeku od ukupne mase neto plaća u Hrvatskoj isplaćuje na crno. Procjene se kreću od 0% do preko 50%.

U prosjeku, poslodavci i posloprimci smatraju da se na crno isplaćuje gotovo **trećina** plaća (prosjeak iznosi 32% za posloprimce i 31% za poslodavce)!

Grafikon 1. Procjena udjela isplate plaća na crno

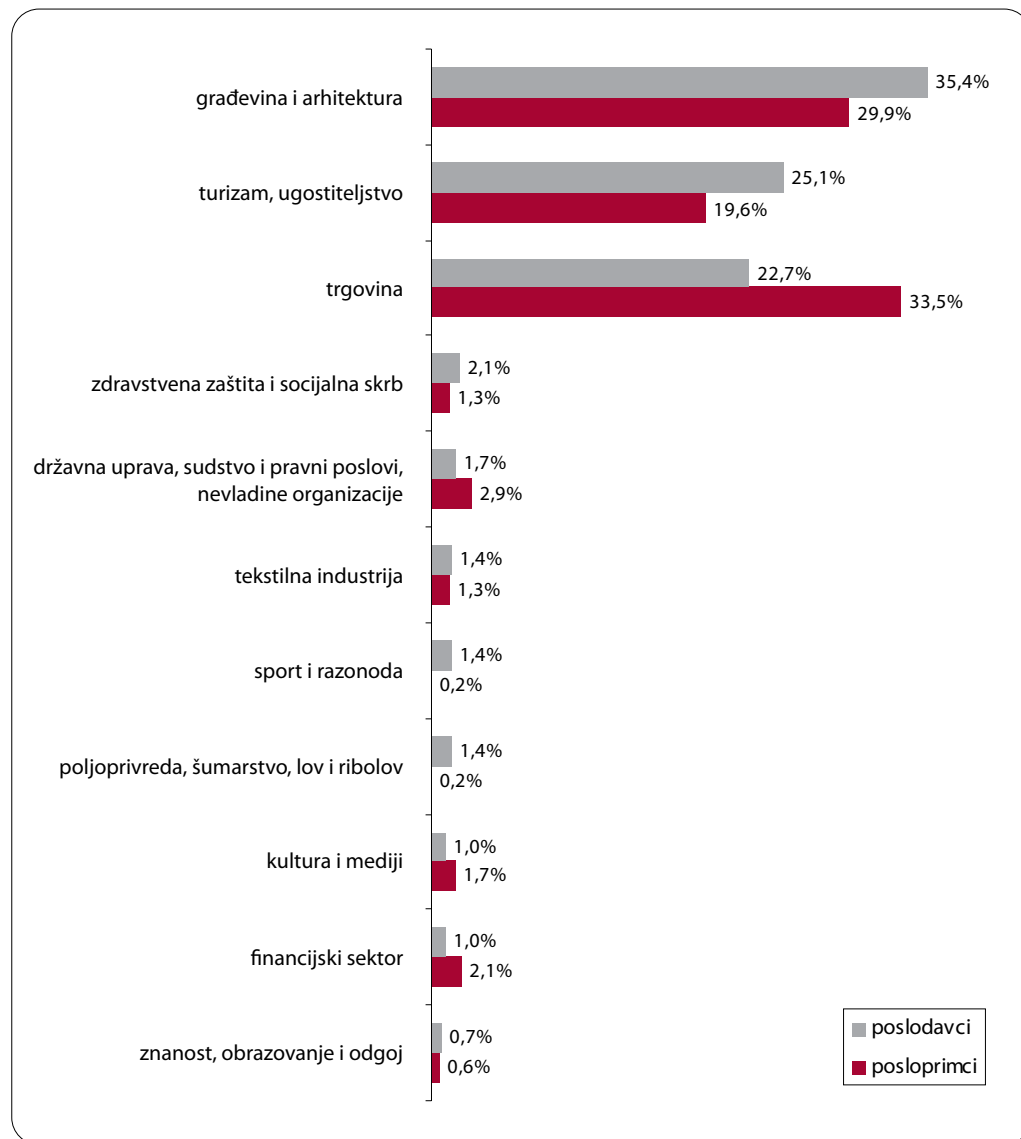

Trećina plaća u Hrvatskoj isplaćuje se na crno.

Prema mišljenju posloprimaca, siva ekonomija najprisutnija je u **trgovini** (34%) i to maloprodaji, slijede **građevina i arhitektura** (30%) te **turizam i ugostiteljstvo** (20%).

Poslodavci također izdvajaju tri spomenute grupe djelatnosti u nešto drugačijem postotku: građevina i arhitektura (35%), turizam i ugostiteljstvo (25%) i trgovina (23%).

Grafikon 3. Percepcija raširenosti sive ekonomije u pojedinim djelatnostima

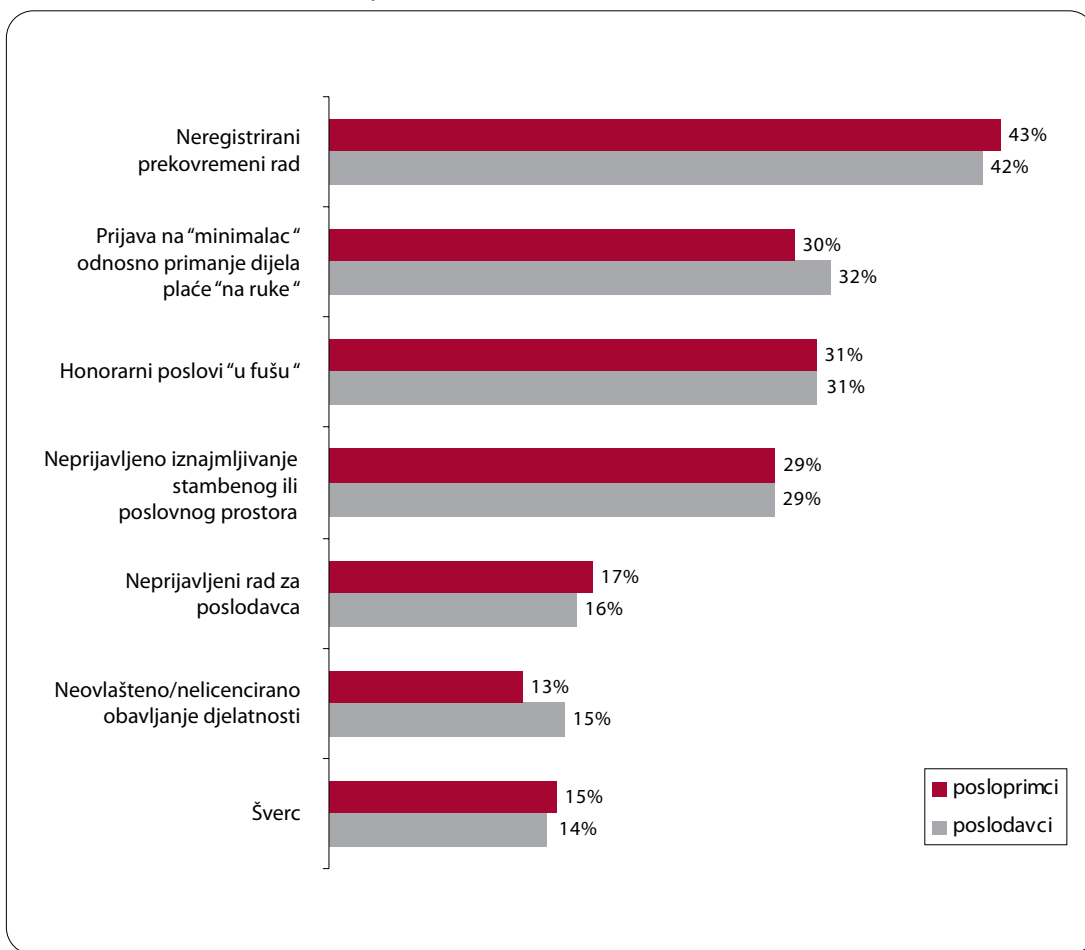
Siva ekonomija koncentrirana je u trima djelatnostima: građevini, ugostiteljstvu i trgovini.

Od sudionika je zatraženo da procijene u kojoj je mjeri siva ekonomija raširena u njihovoj okolini. Percepcija raširenosti sive ekonomije procijenjena je kroz postotak ispitanikovih prijatelja/poznanika uključenih u neki od oblika rada na crno. Sudionici su davali procjene u postocima za svaki od navedenih oblika sive ekonomije.

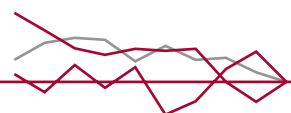
Posloprimci smatraju da je u **neregistriran prekovremeni rad** uključeno **43%** osoba iz njihove okoline, **honorarne poslove "u fušu"** obavlja **31%** poznanika, **30%** ih je **prijavljeno na "minimalac"** i prima dio plaće "na ruke", **neprijavljenim iznajmljivanjem stambenog ili poslovnog prostora** bavi se **29%**, **neprijavljeno radi** za poslodavca **17%**, **švercom** se bavi **15%**, a **neovlaštenim/nelicenciranim obavljanjem djelatnosti** **13%** poznanika naših ispitanika.

Procjene poslodavaca u skladu su s procjenama posloprimaca.

Grafikon 4. Odgovori na pitanje: "Od ljudi iz Vaše okoline koji se bave privređivanjem bilo koje vrste, koliko ih je u zadnjih godinu dana bilo uključeno u različite oblike sive ekonomije?"

Najčešći oblik rada na crno je prekovremeni rad.

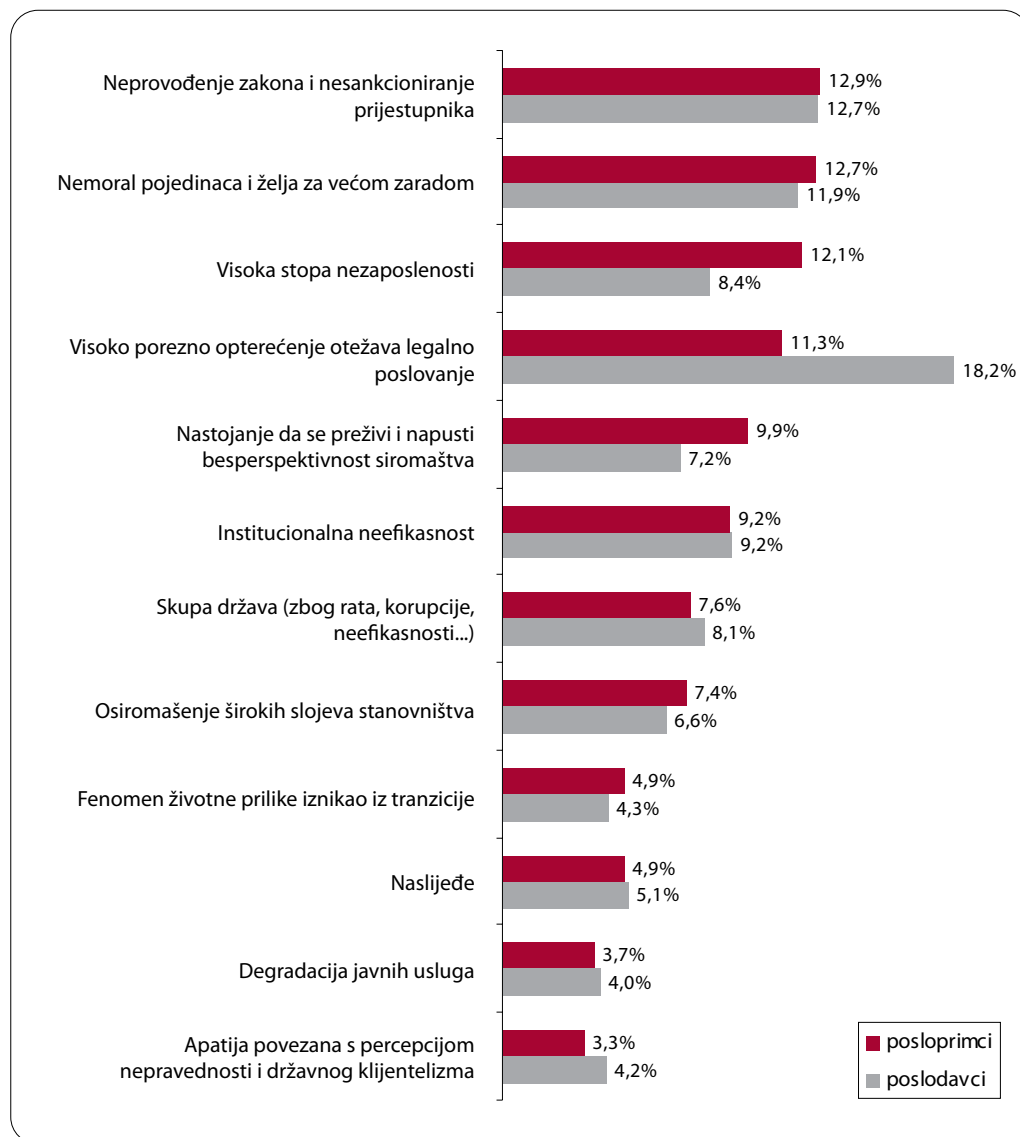

4. Uzroci rada na crno

Na pitanje **“Koji su glavni uzroci rada na crno?”**, ispitanicima je bilo omogućeno davanje više odgovora. Najčešći odgovori posloprimaca i poslodavaca bili su: **neprovođenje zakona i nesankcioniranje prijestupnika, nemoral pojedinaca i želja za većom zaradom, visoka stopa nezaposlenosti** te **visoko porezno opterećenje** koje otežava legalno poslovanje. Opća slika uzroka slična je za posloprimce i za poslodavce, s time da poslodavci više naglašavaju problem visokog poreznog opterećenja koji su vjerojatno osobno iskusili.

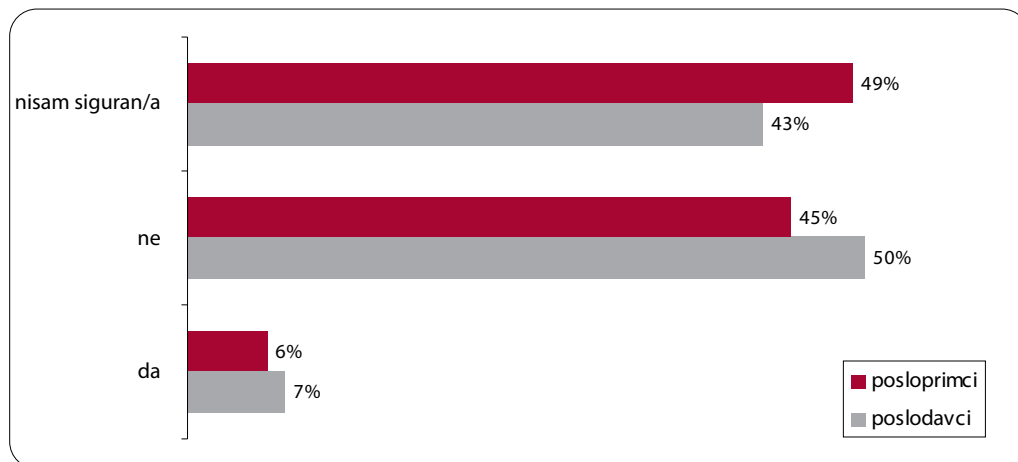
Grafikon 5. Glavni uzroci sive ekonomije u hrvatskom gospodarstvu

Poslodavci prepoznaju visoko porezno opterećenje kao glavni uzrok sive ekonomije.

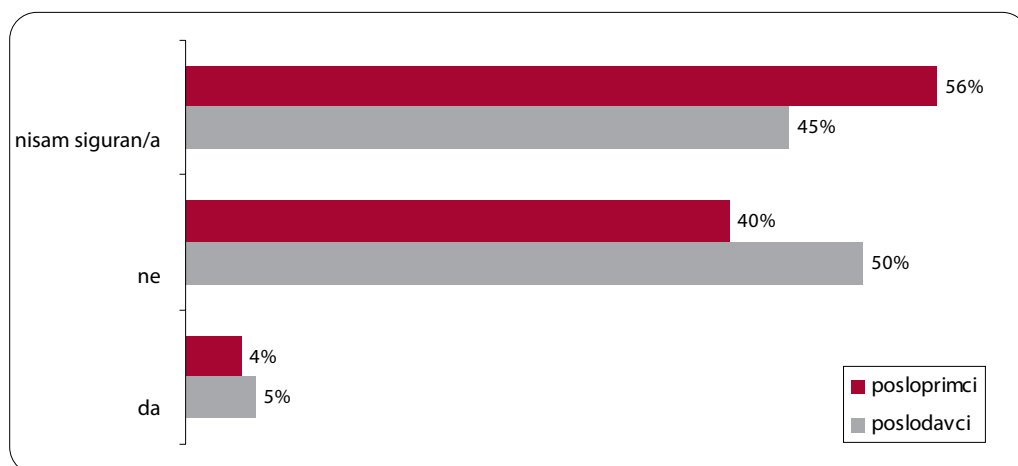
Na pitanja **“Postoji li neka pravna regulativa/izostanak pravne regulative koja Vam onemogućava da radite potpuno legalno?”** dobili smo neodređene odgovore. Odgovori poslodavaca i posloprimaca uglavnom su negativni (**40-50%**), no postoji veliki broj odgovora **“Nisam siguran/a”**. To upućuje na zaključak da je neinformiranost poslodavaca i posloprimaca po tom pitanju vrlo velika, te bi kod rješavanja pitanja sive ekonomije trebalo voditi računa o boljem informiranju javnosti.

Grafikon 6. Odgovori na pitanje: **“Postoji li neka pravna regulativa koja Vam onemogućuje da radite potpuno legalno?”**

Poslodavci i posloprimci loše su informirani o zakonskim regulativama vezanima uz rad i zapošljavanje.

Grafikon 7. Odgovori na pitanje: **“Onemogućava li Vam izostanak nekog zakonskog okvira da radite potpuno legalno?”**

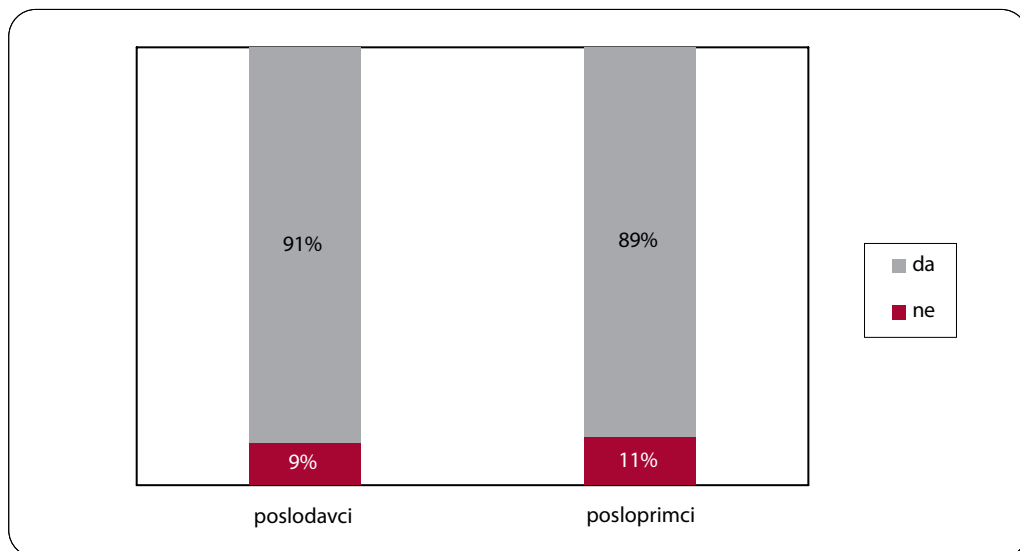

5. Stavovi o radu na crno

89% posloprimaca smatra da je situacija u hrvatskom gospodarstvu zabrinjavajuća i da rad na crno predstavlja veliki problem, prvenstveno **štetne posljedice za državu** jer izostaju porezni prihodi zbog čega se pojačava porezna presija na legalne poslodavce i manji su prihodi fondovima socijalnog i mirovinskog osiguranja.

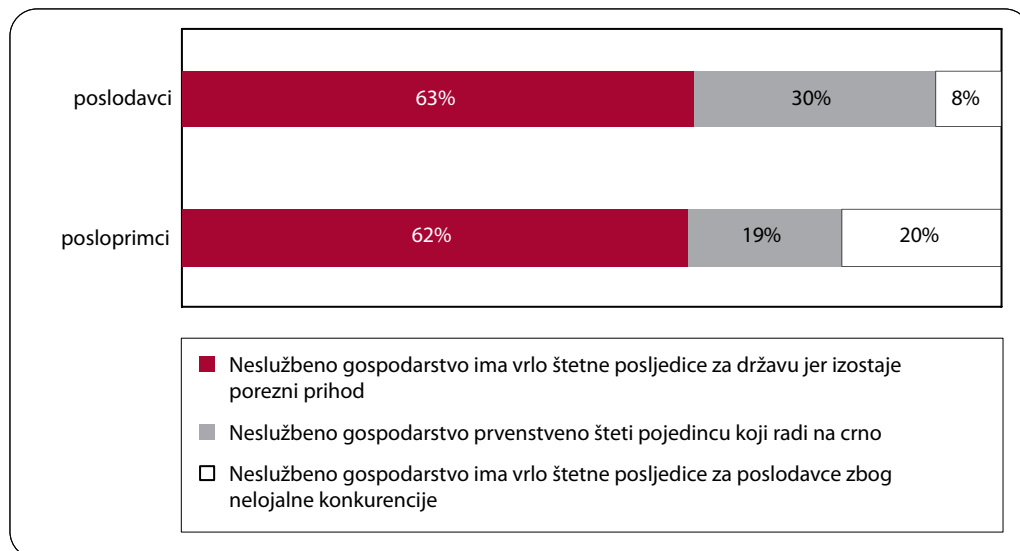
Poslodavci se u još većoj mjeri (**91%**) brinu zbog rada na crno, također zbog posljedica za državu.

Grafikon 8. Odgovori na pitanje "Trebamo li se brinuti zbog visoke stope rada na crno?"

Oko 90% poslodavaca i posloprimaca zabrinuto je zbog razmjera rada na crno.

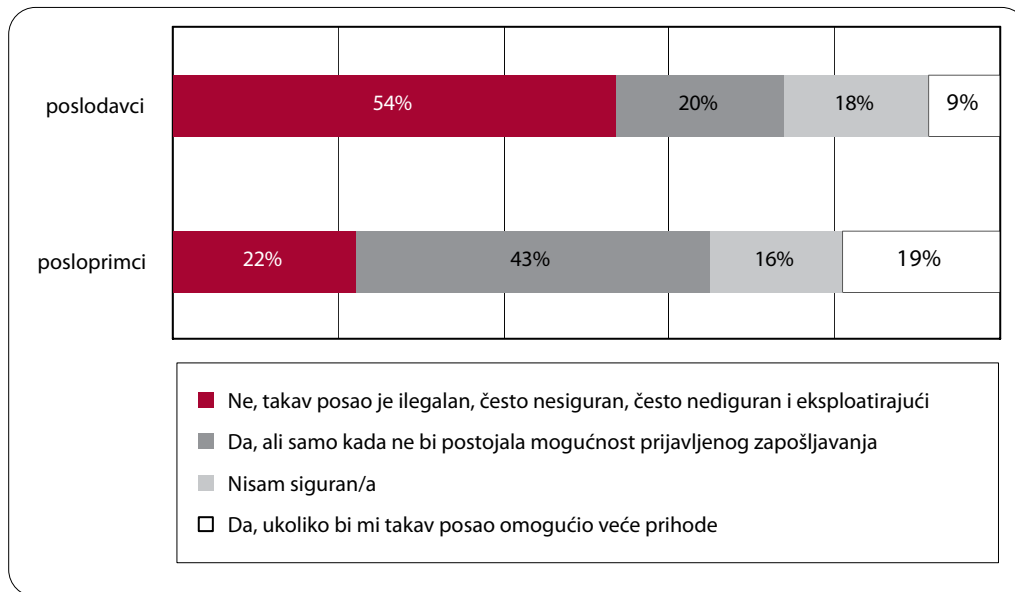
Grafikon 9. Glavni razlozi brige zbog rada na crno

Na pitanje **“Biste li pristali raditi na crno?”**, posloprimci odgovaraju: “Da, ali samo kada ne bi postojala mogućnost prijavljenog zapošljavanja” (**43%**).

Poslodavci na pitanje **“Biste li pristali zaposliti radnika na crno?”**, odgovaraju: “Ne, to je ilegalno” (**54%**).

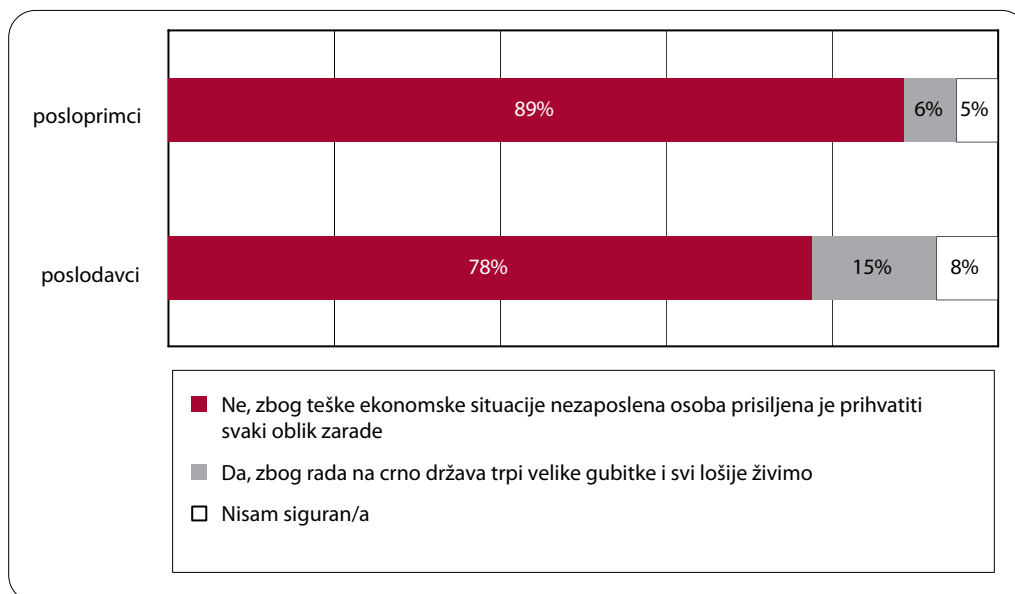
Grafikon 10. Odgovori na pitanje: “Biste li pristali raditi/zaposliti radnika na crno?”

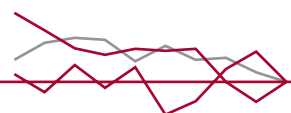
Više od polovice poslodavaca nikada ne bi zaposlilo radnika na crno.

Na pitanje **“Osuđujete li osobe koje rade na crno?”** posloprimci odgovaraju: Ne, zbog teške ekonomske situacije nezaposlena osoba prisiljena je prihvatiti svaki oblik zarade (**89%**). Poslodavci također ne osuđuju osobe koje rade ne crno, no u nešto manjem postotku (**78%**).

Grafikon 11. Odgovori na pitanje: “Osuđujete li osobe koje rade na crno?”

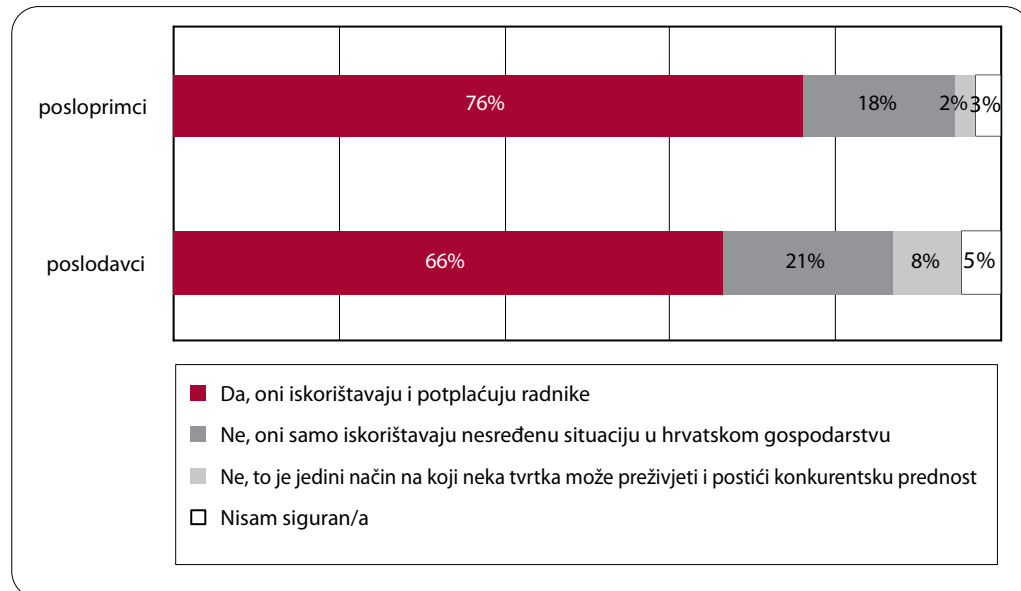
43% posloprimaca radilo bi na crno ukoliko ne bi postojala mogućnost legalnog zapošljavanja

Stav prema poslodavcima je drugačiji. **76%** posloprimaca **osuđuje poslodavce** koji zapošljavaju na crno. Zanimljivo, čak i poslodavci (**66%**) osuđuju poslodavce koji zapošljavanjem na crno iskorištavaju i potplaćuju radnike.

Grafikon 12. Odgovori na pitanje: "Osudujete li poslodavce koji zapošljavaju na crno?"

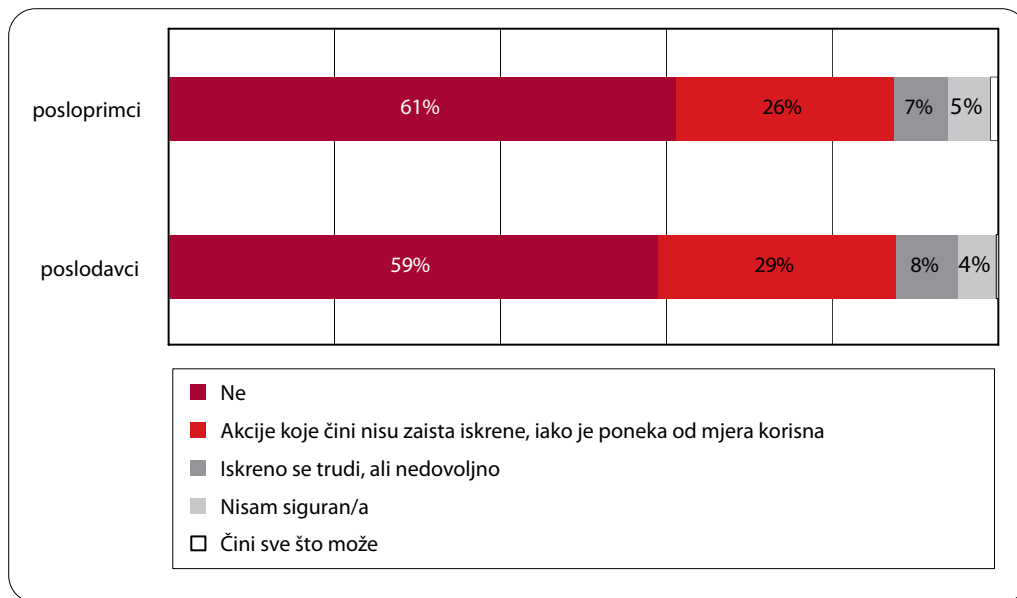
Ispitanici osuđuju poslodavce koji zapošljavaju na crno, no ne i osobe koje rade na crno.

6. Mjere suzbijanja rada na crno

Sudionici istraživanja smatraju da **država ne čini dovoljno** kako bi smanjila rad na crno.

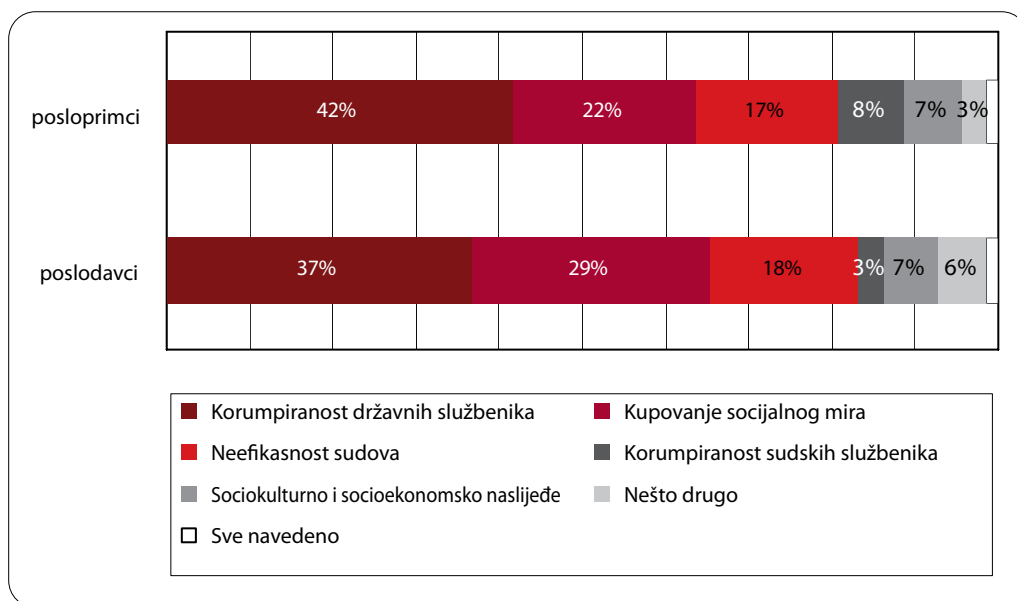
Grafikon 13. Odgovori na pitanje "Smatrate li da država čini dovoljno kako bi smanjila rad na crno?"

Država ne čini dovoljno u borbi protiv rada na crno, prvenstveno zbog korumpiranosti državnih službenika i kupovanja socijalnog mira.

Glavni razlozi relativne neefikasnosti države u suzbijanju sive ekonomije su, smatraju ispitanici, **korumpiranost državnih službenika i kupovanje socijalnog mira**. Nešto manji broj ispitanika navodi još i neefikasnost sudova, korumpiranost sudskih službenika te sociokulturno i socioekonomsko naslijeđe.

Grafikon 14. Glavni razlozi neefikasnosti države u suzbijanju sive ekonomije

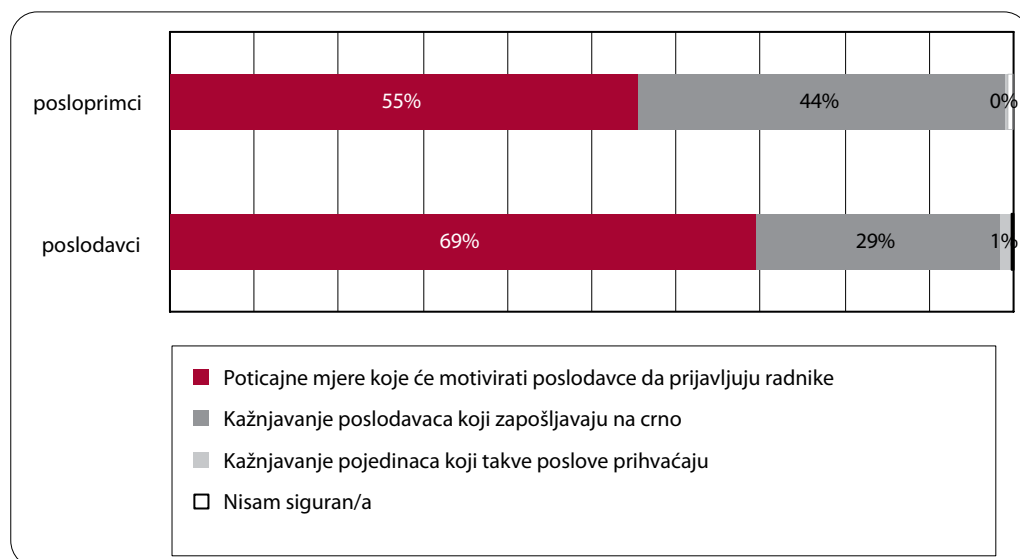
Na pitanje “**Koje mjere borbe protiv sive ekonomije smatrate najefikasnijima?**” nailazimo na razilaženje u mišljenju kod samih posloprimaca te kod poslodavaca i posloprimaca međusobno.

55% posloprimaca smatra da bi efikasne mjere borbe protiv sive ekonomije trebale biti **poticajne**, kako bi motivirale poslodavce da prijavljuju radnike. Druga polovica posloprimaca više se zalaže za **mjere kazne** prema poslodavcima koji zapošljavaju na crno. Niti jedan posloprimac ne podržava mjere kažnjavanja pojedinaca koji prihvaćaju obavljati poslove na crno.

Poslodavci se također u najvećem postotku (**69%**) zalažu za **poticajne mjere**. Za **29%** poslodavaca **kazne za poslodavce** efikasna mjera, a tek 1% smatra da bi kažnjavati trebalo i osobe koje rade na crno.

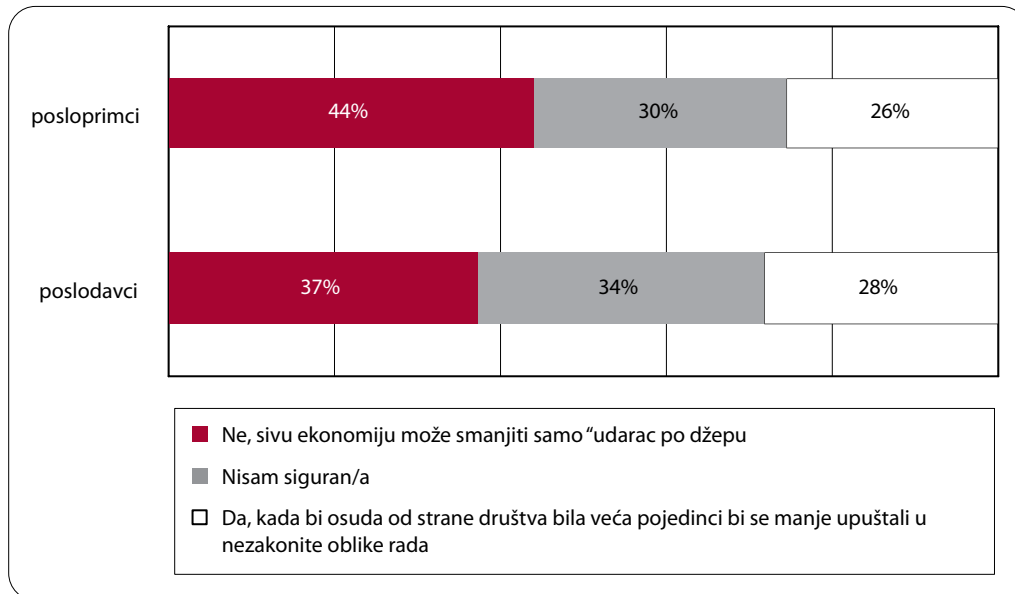
Grafikon 15. Odgovori na pitanje: “Koje mjere borbe protiv sive ekonomije smatrate najefikasnijima?”

Dok se većina poslodavaca zalaže za poticajne mjere prema onima koji posluju na crno, posloprimci su podijeljeni između kažnjavanja i poticajnih mjera.

Iako ne smatraju da bi ih trebalo kažnjavati, **26%** posloprimaca i **28%** poslodavaca smatra da bi veća osuda od strane društva dovela do smanjenja sive ekonomije. S time se ne slaže **44%** posloprimaca i **37%** poslodavaca, jer smatraju da **sivu ekonomiju može smanjiti samo "udarac po džepu"**.

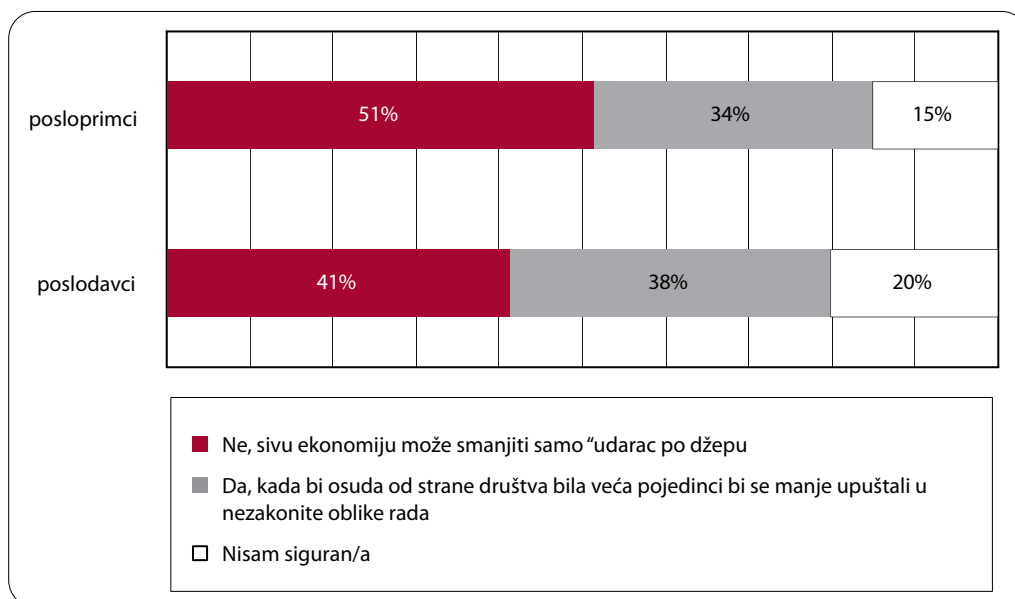
Grafikon 16. Odgovori na pitanje: "Smatrate li da bi veća društvena osuda posloprimaca koji rade na crno dovela do smanjenja udjela sive ekonomije?"

Gotovo nitko ne smatra da bi trebalo kažnjavati pojedince koji pristaju raditi na crno.

Nešto veći broj sudionika istraživanja (**34%** posloprimaca i **38%** poslodavaca) smatra da bi društvena osuda poslodavaca koji rade na crno doprinijela smanjenju sive ekonomije. Međutim, i na ovo pitanje većina ispitanika odgovara da su jedine efikasne mjere novčane kazne (**51%** posloprimaca i **41%** poslodavaca).

Grafikon 17. Odgovori na pitanje: "Smatrate li da bi veća društvena osuda poslodavaca koji zapošljavaju na crno dovela do smanjenja udjela sive ekonomije?"

Iako prepoznaju važnost društvene osude, najviše poslodavaca i posloprimaca smatra da će do promjene stanja dovesti samo "udarac po džepu".

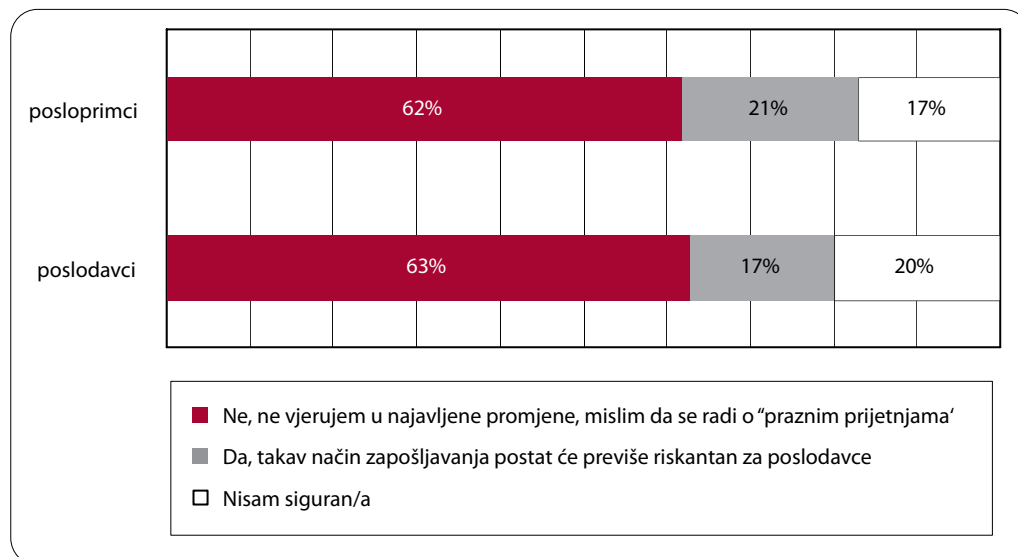

Stav javnosti oko najavljenog pooštavanja mjera borbe protiv sive ekonomije ukazuje na nepovjerenje prema mjerama koje priprema Vlada.

62% posloprimaca i **63%** poslodavaca **ne vjeruje** da će najavljene promjene rezultirati smanjenjem udjela zapošljavanja na crno.

Grafikon 18. Odgovori na pitanje: "Smatrate li da će nakon najavljenog pooštavanja mjera suzbijanja sive ekonomije doći do smanjenja zapošljavanja na crno?"

Više od 60% ispitanika ne vjeruje da će najnovije mjere Vlade dovesti do većih promjena.

Korištenje i navođenje rezultata ovog istraživanja dozvoljeno je, ali uz navođenje ovog izvornika.

+++

Za dodatne informacije obratite se na:

Vesna Pliško, Asistent voditelja projekata

SELECTIO

vesna.plisko@selectio.hr

Tel:01 6065 262

ili

Nenad Bakić, direktor

SELECTIO

nb@selectio.hr

Tel:01 6065 255